

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ЛІТЕРАТУРИ ІМЕНІ Т.Г. ШЕВЧЕНКА

Кононенко Тетяна Петрівна

УДК 821.111.09: 316.346.2-055.2

**ОСОБЛИВОСТІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ТЕМАТИКИ
В БРИТАНСЬКІЙ ЖІНОЧІЙ ПРОЗІ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХХ СТ.
(А. КАРТЕР, Ф. ВЕЛДОН, ДЖ. ВІНТЕРСОН)**

10.01.04 – література зарубіжних країн

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2008

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті “Києво-Могилянська академія” на кафедрі літератури та іноземних мов.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України

Наливайко Дмитро Сергійович,

Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України,
завідувач відділу компартивістики

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор

Торкут Наталія Миколаївна

Гуманітарний університет “Запорізький інститут державного муніципального управління”,

завідувач кафедри англійської філології і зарубіжної літератури

кандидат філологічних наук, професор

Жлуктенко Наталія Юрївна

Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

професор кафедри зарубіжної літератури

Захист відбудеться “12” листопада 2008 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.178.01 в Інституті літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України (01001, м. Київ, вул. М. Грушевського, 4).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Автореферат розісланий “9” жовтня 2008 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.М. Нога

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження пов'язана передусім з тим, що на сучасному етапі розвитку гуманітарної сфери особлива увага приділяється вивченню нівельованих, винесених за дужки домінантного дискурсу аспектів культури, що потребують переоцінки і прописування в контексті постмодерністських підходів. За такої ситуації спостерігається сталий дослідницький інтерес до виявлення гендерних нюансів різноманітних явищ та процесів, до аналізу гендерних імплікацій, наявних у різноманітних культурних (кон)текстах. У літературознавчих дослідженнях посилюється акцент на осмисленні гендерного виміру письма: на закодованих у ньому елементах культурного конструювання (зокрема, патріархальних* структурах) – яке спричиняє закріплення гендерно-рольових норм, що детермінують передусім фемінну сферу, – або ж на опорі подібному конструюванню.

Обрані для аналізу художні тексти дають цікавий і різноаспектний матеріал для вивчення художніх підходів, що сприяли посиленню резонансності гендерної проблематики, зокрема підходів на основі творчого переосмислення британськими письменницями тематичних складових готичного дискурсу, його поетикальних і наративних особливостей. Хоча дослідження, присвячені гендерним аспектам готичного дискурсу – його класичних і сучасних зразків, – на сьогодні складають солідний корпус англійських готичних студій, в українському літературознавстві бракує ґрунтовних робіт, у яких би докладно розглядалося гендерне інтонування готичних текстів. Певною мірою цю лакуну заповнюють вітчизняні дослідження готичного жанру, зокрема, присвячені британській готичній літературі (Т. Потніцева, О. Матвієнко, З. Воронова), американській неоготиці (Т. Денисова, О. Білоус), аналізу рецепції західноєвропейського готичного роману в українській літературі першої половини XIX ст. (І. Лімборський).

Критичною базою дисертаційного дослідження стали англійські роботи, в яких відображено панораму літературного життя Великої Британії 1960–1990-х рр. (зокрема, роботи М. Бредбері, П. Во, Я. Моррісона, Л. Сейдж), а також спеціальні дослідження, присвячені творчості обраних для аналізу письменниць. Слід зазначити, що літературний доробок Анджели Картер, Фей Велдон і Дженет Вінтерсон перебуває на початковому етапі вивчення в українській англістиці. На теперішній момент у рамках вітчизняних досліджень існують лише поодинокі наукові роботи, присвячені творчості одної з письменниць – А. Картер, а також спорадичні статті чи передмови до окремих російськомовних перекладів, в яких пропонується найзагальніша характеристика

* Згідно із закріпленим у гендерній теорії трактуванням, термін «патріархальний» вживається у дисертаційній роботі для означення такого соціокультурного моделювання і регламентації гендерних взаємовідносин, для яких характерне домінування маскулінного, що утверджується на фоні підпорядкованості й дискримінованості сфери жіночого.

творчості британських авторок. Відповідно, відправною точкою дослідження стали праці зарубіжних дослідників: серед них особливо важливими для аналізу творчості А. Картер були монографії Е. Дея, Л. Пітча та збірники статей, що представляють різні аспекти її прозового спадку; на тлі нечисленних статей, у яких досліджується творчість Ф. Велдон, виділяється монографія Ф. Даулінг; критична рецепція романістики Дж. Вінтерсон представлена численними статтями, проте бракує робіт, у яких був би запропонований комплексний підхід до творчості письменниці.

Зв'язок роботи із науковими програмами кафедри. Дисертацію виконано на кафедрі літератури та іноземних мов Національного університету “Києво-Могилянська академія”. Обраний напрям дослідження узгоджується з комплексною науковою темою кафедри “Сучасні теоретичні моделі у літературознавчих дослідженнях” (ДРН 0105U006981, затверджено 1.11.2005 р.).

Мета дослідження – виявлення специфіки відображення у творчості А. Картер, Ф. Велдон і Дж. Вінтерсон гендерної проблематики, що визначається концептуальним оновленням готичного дискурсу, встановлення кореляції художньої пропозиції британських письменниць із феміністичним дискурсом, психоаналітичними та постмодерністськими концепціями.

У дослідженні реалізовано такі **завдання**:

- розглянути передумови виокремлення концепту жіночої готики в готичних студіях, окреслити напрямки її пізніших модифікацій у британській жіночій літературі;
- з'ясувати характер трансформації традиційного готичного модусу на тематичному, образному й поетикальному рівнях у прозі А. Картер, Ф. Велдон та Дж. Вінтерсон;
- зіставити тематичні комплекси, пов'язані з жіночою саморепрезентацією і самореалізацією, виявивши когерентні тенденції у відображенні гендерної проблематики у творчості обраних письменниць;
- проаналізувати запропоновані письменницями варіанти фантазійно-іронічного перемодельювання реальності та їх співвідношення з практикою деконструктивізму;
- виокремити авторські стратегії трансформації гендерного дуалізму та нові принципи формування гендерної ідентичності поза рамками патріархальних конвенцій;
- розглянути особливості жіночого письма, виявляючи спільність і своєрідність наративних стратегій аналізованих письменниць.

Об'єктом дисертаційного аналізу виступає вибрана художня проза А. Картер (“Чарівна крамниця іграшок”, “Любов”, “Пекельні машини бажань доктора Хоффмана”, “Кривава кімната”, “Ночі в цирку”), Ф. Велдон (“Життя і кохання дияволиці”, “Клонування Джоанни Мей”, “Розщеплення”) і Дж. Вінтерсон (“Апельсини не єдині в світі фрукти”, “Пристрасть”, “Викохуючи

вишню”, “Интер.АктивнаКнига”), а також есеїстика, яка дає додатковий матеріал для дослідження їхньої творчості в гендерному ракурсі.

Предметом дослідження є художня реалізація критичних стратегій, зорієнтованих на феміністичну реінтерпретацію явищ гендерної асиметрії та оновлення принципів жіночої (само)репрезентації у прозі А. Картер, Ф. Велдон і Дж. Вінтерсон.

Наукова методологія дослідження ґрунтується передусім на принципах гендерного літературознавства. Відповідно, в процесі аналізу художніх текстів було застосовано концепції чільних теоретиків цього критичного напрямку, зокрема, Дж. Батлер, Р. Брайдотті, С. Гілберт і С. Губар, Л. Ірігарей, Ю. Крістевої, К. Мілет, Е. Сіксу, Г.Ч. Співак, Е. Шовалтер, а також праці провідних представниць української гендерології – В. Агеевої, Т. Гундорової, О. Забужко, С. Павличко, С. Шліпченко. Задля з’ясування постмодерністської специфіки аналізованого матеріалу аспіранткою були застосовані релевантні концепції Ж.-Ф. Ліотара, Р. Барта, Ж. Бодріара, С. Зонтаг, М. Фуко і Л. Хатчен. В методологічний арсенал були залучені також психоаналітичні концепції (З. Фрейда, Ж. Лакана, С. Жижека) та елементи компартивістичного аналізу, що в одних випадках зумовлювалося необхідністю відтворити індивідуальну конфігурацію письма кожної з письменниць, а в інших – диктувалося специфікою самого аналізованого матеріалу.

Наукова новизна роботи зумовлюється тим, що вперше в українському літературознавстві проведено дослідження і порівняння прозового доробку А. Картер, Ф. Велдон і Дж. Вінтерсон та представленого ним явища феміністичної неоготики, виокремлено й проінтерпретовано застосовані британськими письменницями стратегії реінтерпретації широкого комплексу гендерних тем.

Теоретичне і практичне значення роботи. Аналіз критичних тенденцій у творчості обраних британських письменниць дозволив виявити концептуальне оновлення художніх підходів до відображення гендерної проблематики та принципів конструювання гендерної ідентичності у літературі, що вирізняється тривалими феміністичними традиціями. Представлені у дисертації матеріали можуть бути використані для розробки бакалаврських і магістерських навчальних курсів із вивчення британської літератури періоду 1970–1990-х рр., а також при підготовці спеціальних курсів, зокрема, з гендерології чи з вивчення особливостей відображення гендерних аспектів у сучасній жіночій літературі. Висновки, отримані дисертанткою, також можуть бути використані у подальших дослідженнях трансформації готичного жанру в постмодерністській літературі.

Особистий внесок здобувача. Дисертація та всі опубліковані статті написані автором самостійно.

Апробація роботи. Окремі результати дисертації відображено у виступах на наукових конференціях у рамках Днів науки НаУКМА, у Міжнародній літній школі при університетах

Шотландії (м. Единбург, 2004, 2007), на Міжнародному колоквиумі “Аспекти постколоніальної літератури” в університеті ім. Костянтина Філософа (м. Нітра, Словаччина, 2006), на IX Міжнародній науковій конференції молодих учених в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка (м. Київ, 2007).

Результати дослідження відображено у 4 публікаціях, 3 з яких – статті у фахових виданнях ВАК України.

Структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (264 позиції). Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок, з яких 180 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір і актуальність теми дисертації, сформульовано мету і завдання, об’єкт і предмет дослідження, окреслено стан вивченості обраної теми та теоретико-методологічну основу роботи. Висвітлюється також наукова новизна дослідження, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, наводиться інформація про апробацію дослідження і структуру роботи.

У **першому розділі** – “**Неоготичні тенденції у британській жіночій прозі останньої третини ХХ ст.**” – зроблено екскурс в історію розвитку й критичної рецепції готичного жанру, націлений на виявлення і простеження жіночої лінії в готичному дискурсі, а також проаналізовано особливості використання готичних елементів і структур сучасними письменницями на прикладі прози А. Картер і Дж. Вінтерсон.

Підрозділ 1.1. “*Готична традиція та сучасні модифікації жанру в гендерній перспективі*”. Гендерно орієнтовані інтерпретації готичного жанру, що поширилися в англomовній літературній критиці, фокусують увагу на особливій придатності готичного модусу для вербалізації власне жіночого дискурсу. Готичні тексти, створені представницями цього жанру, нерідко інтерпретуються як відповідь на домінуючі патріархальні структури. Популяризація в рамках готичних студій досліджень, присвячених гендерним аспектам готичної літератури, була пов’язана з появою терміну “жіноча готика”, введеного у науковий обіг Е. Моєрс задля акцентування жіночого досвіду, який отримав у готичній літературі особливе нарративне оформлення. Британська дослідниця також висунула ідею про спадкоємність і модифікацію готичного жанру в сучасній жіночій літературі.

Реактуалізація готичного модусу, його тривання в літературі характеризується особливою гнучкістю та дифузністю цього жанру, що виявляється у своєрідній жанровій мімікрії, його схильності до засвоєння окремих рис чи злиття з іншими жанрами. В опрацьованих англомовних дослідженнях, присвячених неоготичним конфігураціям у літературі, нерідко спостерігається вільне трактування поняття готики; поширеною є практика зближувати неоготичні тенденції з магічним реалізмом (Дж. Віскер, П. Во), “фантастичним постмодернізмом” (Т. д’Ан). Така ситуація зумовлюється тим, що твори сучасних письменників, які оперують готичним жанром, зазвичай неможливо охопити чи обмежити рамками готичного жанру, навіть у тому випадку, коли готичні характеристики виявляються домінантними.

Наявність у творчості представниць готичного напрямку літератури специфічних фантазій і страхів, імпліцитного протесту проти патріархальних структур влади сприяла поширенню психоаналітичної інтерпретації жіночої лінії жанру як сублімованого вираження жіночої ідентичності, що витіснялася “репресивною” патріархальною культурою (Дж. Вілт, П. Палмер, К. Херлі). Сама мова психоаналізу оптимально надається для аналізу прописаних у готичних текстах нюансів психічного життя людини, її внутрішніх конфліктів та ірраціональних імпульсів. Суголосною готичному жанру є фройдівська концепція моторошного (*unheimlich*), яка акцентує увагу на травматичних аспектах людської екзистенції, таємних загрозах, прихованих у глибинах підсвідомого. До спільного кола інтересів психоаналізу і готики належать також реконструювання справжнього минулого героїв; з’ясування взаємовідносин Я–Інший; символіка сновидінь і марень; зацікавлення різноманітними психічними та поведінковими девіаціями, душевними розладами, злочинними схильностями, трансгресивними* діями, що означають вихід за рамки нормальних, регламентованих культурою поведінкових моделей.

Від традиційної готики тексти сучасних письменниць відрізняє цілеспрямоване переплітання готичних імпульсів з феміністичними стратегіями, заглибленість у питання влади і культурного конструювання. Використання письменницями готичного модусу стає тим критичним інструментом, що уможливорює виклик гендерній асиметрії, кардинальну переоцінку патріархальних структур і конвенцій. Цей виклик здійснюється шляхом активного перегравання попередньо визначених ситуацій (в яких відбувається традиційне поневолення готичної героїні-жертви), а також іронічного очищення від гендерних стереотипів. Оновлена жіноча готика відкрила шлях до різноманітних трансгресій, що виявилися у порушенні усталених культурних схем, продукуванні “неприборканих елементів жіночого” (Е. Сіксу), нарешті, формуванні нової жіночої ідентичності. Таким чином, феміністична неоготика стала черговою спробою утвердження

* Поняття трансгресії, яким у постструктуралізмі означається досвід порушення норм, набуло поширення також у сучасних готичних студіях для означення девіантних вчинків готичних героїв.

“нової жінки”, активної, емансипованої героїні, яка несподівано втручається у владний дискурс і дестабілізує його.

Трансформація жанрової парадигми неминуче позначилася на поглибленні й радикальному переосмисленні психологічних аспектів готичної оповіді. Якщо в традиційній готиці негативні, критичні емоції героїні щодо свого залежного становища нерідко залишаються латентними, закодованими у готичних формулах поневолення й ізоляції, то в сучасній жіночій готиці емоційність є експліцитною, виражаючи визвольний потенціал жіночого гніву, протесту і сміху.

У рамках феміністичної неоготики застосовуються різноманітні критичні операції та прийоми, зокрема, ревізія гендерних стереотипів, зафіксованих у міфах, казках, відомих текстах, написаних авторами-чоловіками; використання гротеску і чорного гумору, що забезпечують епатажне оголення механізмів культурного виробництва в патріархальних суспільствах; сюжетні експерименти, що передбачають переосмислення й модифікацію елементів готичного дискурсу в феміністичному аспекті; а також фемінізація простору і письма. У порівнянні з попередньою традицією тут також значно зростає вага гумористичного потенціалу готики (що засвідчує постмодерністську природу неоготики).

Підрозділ 1.2. *“Деконструктивістські стратегії у творчості А. Картер: шляхи втечі з готичних пасток”*. Особлива привабливість готичного письма для Картер полягала в його критичному потенціалі, здатності підривати довіру до владного дискурсу й демонструвати знайомі культурні реалії в новій, несподіваній перспективі; саме цей намір був осердям письма цієї авторки й інших письменниць, що зверталися до готичних моделей.

Укоріненість художнього світу і творчого мислення Картер в готичній традиції пов’язана не лише з англомовною і німецькомовною готичною літературою, але й засвідчує суттєвий вплив творчості де Сада. У своєму дослідженні “Жінка за маркізом де Садом” письменниця реабілітує його як письменника, що глибоко розумів суть гендерних диспропорцій і для якого лібертинаж мав також політичні імплікації. Згадане дослідження Картер має концептуальну спорідненість з її прозовою збіркою “Кривава кімната”, в якій відлунює садівський інтерес до теми насилля, а численні монструозні перетворення героїв засвідчують прагнення літераторки перемоделювати стосунки між “хижаком” і “жертвою”, тобто спонукають до перегляду гендерних стереотипів.

В ході своїх деконструктивістських експериментів Картер нерідко використовувала як “сировину” казкові сюжети з готичними інтонаціями, як, наприклад, у романі “Чарівна крамниця іграшок”. Тут чи не вперше з’являється образ “інфернального” лялькаря, що є редукованою версією готичного тирана: патріархальне домінування дядька Філіпа забезпечується завдяки загадковій втраті голосу його дружиною, упокоренню небоги, якій накидається роль маріонетки у його лялькових виставах. Патріархальні фантазії про покірну жінку-ляльку (інтертекстуально

пов'язану з лялькоподібними героїнями Е.Т.А. Гофмана) повторені у збірці “Кривава кімната”, щоправда у суттєво видозміненій формі. Типовий для казкової поетики герой-рятівник з оповідання “Господиня будинку любові” сприймає дівчину-вампірку як неприродно красиву імітацію живої істоти; привабливість жінки-ляльки для героя полягає у тому, що вона залишається порожнім знаком, наповнення якого може здійснюватися відповідно до його бажань. Натомість в оповіданні “Наречена Тигра” мотив жінки-ляльки розвивається в іншому напрямку: він залучається для унаочнення процесів індивідуації героїні. Зустріч із механічною лялькою-двійником спонукає героїню замислитись про власне безправне становище, в результаті чого вона самохіть перетворюється на граційну Тигрицю, віддаючи перевагу розкутій монструозності.

Характерні для готичної традиції процеси дегуманізації й численні приклади тілесних девіацій охоплюються у сучасних готичних студіях поняттям “готичного тіла” (концептуалізоване американською дослідницею К. Херлі). У неоготичній літературі тілесні метаморфози й маніпуляції отримують передусім метафоричний вимір, вказуючи на загальні суспільні процеси (історичні чи сучасні). Рання Картер нерідко фокусує увагу на “репресованому” жіночому тілі, в якому прописуються патріархальні фантазії про домінування. Зокрема, травматичний жіночий досвід візуалізується через мотив намиста-пастки, що стає метафорою поневолення жінки у шлюбі (“Чарівна крамниця іграшок”) або знаком володіння і наміченого для нареченої способу смерті (“Кривава кімната”).

Особливою прикметою готичної героїні була також втрата голосу, за якою приховувалася неможливість висловити свою критичну позицію, незгоду чи озвучити викриття. У феміністичній критиці мовчання жінки – розповсюджене метафоричне скорочення, що позначає репресивний тиск патріархального суспільства на жінку, її безвладність, непочутість. Картер обіграє цей мотив у романі “Чарівна крамниця іграшок”, демонструючи, як Маргарет, що потрапляє під закляття німоти, повертає собі голос тієї миті, коли чоловік стає свідком її непослуху.

Поряд із “репресованим” тілом у дисертації вводиться поняття “емфатичного” (надмірного) тіла, що асоціюється з бунтом, вітальністю. На символічному рівні воно означає порушення визначених закономірностей і тому ставить “власника” такого тіла в особливе становище, відкриває перед ним додаткові можливості. У певних аспектах готична репрезентація гіпертілесності майже зливається з гротескним тілом, описаним М. Бахтіним, і наділяється таким самим потенціалом ігрового перекручування стандартів.

Однією з найепатажніших героїнь Картер є крилата повітряна гімнастка Феверс (“Ночі в цирку”), чие готичне тіло суперечить законам природи і здоровому глузду й еманує визвольну енергію. На відміну від ранніх творів письменниці, де демонструється конструювання жінки з погляду доведеної до абсурду патріархальної міфології, у цьому романі йдеться про

саморепрезентацію жінки, перетворення із мовчазної ляльки, механізму на самодостатню особистість, що вільно вербалізує себе.

Підрозділ 1.3. *“Дестабілізація гендерного дуалізму в романі Дж. Вінтерсон “Пристрасть”: магичні (ін)версії реальності”*. Дебют Вінтерсон відбувся у 1980-х рр., які пов’язують із постмодерністським переворотом у феміністичній критиці. Його суть полягала в переорієнтації з інвективно забарвлених стратегій на менш радикальні, спрямовані на те, аби “переставити політичний акцент із викликаного протестом критицизму на утвердження позитивних контр-величин” (Дж. Батлер). У романах Вінтерсон утвердження таких контр-величин реалізовано шляхом фантастичного розширення реальності, що передбачає також деконструювання і перевизначення тілесності. Письменниця пропонує оригінальну візію емпатичної тілесності, найяскравіші зразки якої представлені в образах Віланель (“Пристрасть”) і велетки Собачниці (“Викохуючи вишню”). Вона також вдається до “готизації” простору, який набуває протейстичних форм і стає відповідним тлом для розгортання фантастичної оповіді. Потяг авторки до фантастичного модусу мотивований радикальною недовірою до фактів і закономірностей (“галюцинацій розуму”). Саме тому в її романах так часто присутній мотив порушення законів гравітації і часової послідовності, панує атмосфера естетизму й готичної надмірності.

Передумови готичних трансформацій у романі “Пристрасть” складаються у зв’язку із введенням венеціанського дискурсу, разом з яким у тексті з’являються елементи несподіваності, магичності, неконтрольованості, стають можливими гендерні інверсії. Емпатичне тіло венеціанки Віланель, “виламується” за рамки уявлень про прийнятну жіночність, визначених патріархальною культурою. Життя у сприйнятті цієї героїні розшаровується на дійсне і можливе, а простір уяви стає не менш легітимним, ніж видима реальність. Нехтування усталеними гендерними кодами, продемонстроване Віланель, корелює з концепцією Дж. Батлер, яка обстоювала новий різновид феміністичної політики, який би “спростував саму конкретизацію гендеру та ідентичності і прийняв мінливу модель гендерної ідентичності”, уможлививши подолання культурної запрограмованості. Мінливість Віланель, яка живе у стихії радісного експериментування, переймають її наступниці з пізніших романів Вінтерсон – Фортуната (“Викохуючи вишню”), Алі (“Інтер.АктивнаКнига”), Сілвер (“Життя на маяку”). Цікаво, що певна типологічна спорідненість простежується також між вінтерсонівською Віланель і загадковою венеціанкою Пеллегріною Леоні з новели данської письменниці К. Бліксен “Сновидці”. Динамічне життя номади*, гра з соціальними масками стають сутністю екзистенції обох героїнь і приховують визвольний імпульс.

* Номада (від англ. *nomad* – кочівник), термін Р. Брайдотті.

Амбівалентність героїні Вінтерсон підсилюється мотивом карнавального трансгендерного перевдягання, що має не лише ігрові, а й міфологічні конотації. Як вказує М. Еліаде, ритуал міжстатевого перевдягання здавна символізував ініціаційну андрогінізацію, можливість гармонізації протилежних начал. До згаданого мотиву письменниця звертається і в романі “Викохуючи вишню”, хоча цього разу таємне проникнення на територію Іншого здійснює чоловік. Паломництво героя у жіночий світ має виразні феміністичні імплікації: за час мандрівки його світогляд “андрогінізується” в міру засвоєння ним толерантності, відкритості до Іншої.

У другому розділі – “Готичне моделювання у репрезентації теми жіночого звільнення у прозі Ф. Велдон, А. Картер і Дж. Вінтерсон” – проаналізовано вибрані романи письменниць, в яких демонструються різні варіанти перегляду, протидії чи скасування принципів гендерного конструювання.

Підрозділ 2.1. “Міфологія жіночого опору в прозі Ф. Велдон”. Підкреслено критичний тон ранніх творів Велдон та в її романах 1980-х рр. засвідчує радикалізм феміністичної позиції письменниці. Авторка напівіронічно-напівсерйозно представляє своїх героїнь, що зухвалими вчинками демонструють можливості трансформації владних стосунків, як моделі для наслідування. Так, у найвідомішому романі Велдон “Життя і кохання Дияволиці” історія про помсту й монструозне перетворення Рут нагадує повчальну історію для жінок, що прагнуть позбутися економічно й культурно сконструйованої залежності від патріархальної влади. Власне, Дияволиця стає новим архетипом, який авторка витворила замість прекрасної принцеси; він корелює з образом істерички у Е. Сіксу і К. Клеман, основною стратегією якої стає самоактуалізація.

Для Рут, яка перебирає на себе роль готичного негідника, остаточною метою інфернальних маніпуляцій і лиходійств є захоплення місця у владному дискурсі, здобуття привілейованого статусу *femme fatale*. Для Велдон завжди цінний досвід жіночого успіху, хай навіть досягнутий нечесним (пікарескним) шляхом. Богоборництво героїні, що стає наслідком сублимації гніву й обурення через її дискримінованість у родині й суспільстві, призводить до самозаперечення, відмови визнавати свою детермінованість тілом, яке вона за допомогою косметичної хірургії трансформує в об’єкт бажання й інструмент досягнення влади (таким чином, у фігурі Рут зливаються Франкенштейн і створене ним чудовисько). Рут займає місце свого чоловіка, привласнюючи його садистичні функції у шлюбі і доводячи сценарій помсти до наміченого фіналу. Разом з тим, її звільнення залишається проблематичним через обраний героїнею шлях опортунізму, підкорення патріархальним правилам гри, а також самоогиду. Ю. Крістева, розвиваючи в подібному напрямі концепцію аб’єкту (огидного), пояснює, що бунтарство,

побудоване на самонегативі, не здатне забезпечити позитивних трансформацій, натомість є руйнівним для самототожності індивіда.

Фрустрація особистого життя нерідко стає для героїнь Велдон відправною точкою готичної трансформації. Покинута жінка наділяється інфернальними чи надприродними здібностями. У творах письменниці знаходимо багато відсилок до міфологічних жіночих образів: скривджена богиня (в якій втілено жіночий протест і деструктивну силу, що загрожує патріархальному єдиновладдю) завдяки самому акту спротиву і помсти стає прототипом феміністичної героїні. Відсилки до жорстоких прикладів жіночої помсти, відомих із міфології, надають текстам Велдон потрібної епатажної сили, яка, проте, завжди врівноважується авторською іронією.

Для вираження конкретних проблем сучасної жінки Велдон нерідко знаходить міфологічні кореляти. Так, вона звертається до апокрифічного образу Ліліт, який в інтерпретації письменниці набуває психологічної глибини, на перший план виводяться її страждання і гнів, спричинені несправедливістю патріархальних обмежень, які заново переживають сучасні жінки. Так, у “Житті і коханні Дияволиці” образ Ліліт накладається на образ мстивої Рут, у “Розщепленні” – на Анджеліку, розлучення якої провокує дезінтеграцію особистості цієї героїні.

Велдон-феміністка також глибоко переймається економічними проблемами працюючої матері. Критичні рефлексії з цього приводу нерідко виливаються у крамольні фантазії на тему антиматеринства, які можна знайти в багатьох її творах. Девіантна поведінка героїнь Велдон означає ускладнення екзистенції жінки в сучасному суспільстві, де материнство вступає у конфлікт із бажанням самореалізуватися. Шокуючі готичні ситуації та аморальний вибір героїнь письменниці є частиною велдонівської стратегії епатажу, її інтенції викликати обурення, спровокувати критичний погляд читача на запропоновану ситуацію.

Підрозділ 2.2. *“Іронічна реінтерпретація патріархальних ідеологем у романах А. Картер”*. Як для Велдон, так і для Картер одним із пріоритетних намірів виявляється реінтерпретація негативної жіночої міфології, зокрема, фантазій про монструозність жінки. Адже, як аргументують феміністичні критики С. Гілберт і С. Губар, “з жіночого погляду, жінка-чудовисько – це просто жінка, яка прагне самовираження”. Однак між деконструктивістськими практиками двох письменниць існують суттєві відмінності: Велдон зорієнтована передусім на репрезентацію досвіду минулих страждань і сатиричне використання культурних містифікацій, що лежать в основі демонізації жінки; відправною ж точкою для Картер (зокрема, в романі “Ночі в цирку”) стає застосування надприродних здібностей героїні для утвердження нового позитивного типу жіночої ідентичності. Щоправда, у випадку Картер потрібно говорити про еволюційний процес, творчу переорієнтацію з досить різкої критики владного дискурсу (характерної для її ранніх творів) на перемодельовання міжгендерних стосунків.

Відмінність між письменницькими інтенціями ранньої і зрілої Картер помітна, зокрема, у виборі напрямку, в якому відбувається моделювання та розвиток жіночих образів. Героїня роману “Любов”, художниця Анабель, являє собою пародійну версію образу фатальної жінки, широко представленого у творчості Е. По (зокрема, у його новелах “Лігея”, “Морелла”, “Береніка”), до якої апелює в цьому тексті Картер. Анабель реалізує зловісну владу над своїм чоловіком Лі, деконструюючи його в своїх графічних та еротичних фантазіях. Водночас вона виглядає підкреслено штучною, примарною героїнею, прогресуюча самонегатія якої сягає критичної позначки, коли вона добровільно позбувається від решток індивідуальності, перетворюється на “чудову статую” і, зрештою, обирає небуття.

Цілком відмінну модель жіночої ідентичності представлено в романі “Ночі в цирку”, де письменниця звертається до витоків феміністичного руху періоду *fin de siècle*. Основною фігурою серед численних вільнодумних героїнь роману стає крилата Феверс. Її екстраординарність не обмежується зовнішніми проявами: критичний розум, дотепність, ерудованість роблять її не лише символічним, а й реальним втіленням Нової жінки. Здатність літати в романі Картер означає жіночу емансипацію і взагалі є універсальною метафорою звільнення. Літаюча жінка, що нерідко виступає негативним міфологічним персонажем (наприклад, сирена, гарпія, Ліліт), наділена потенціалом необмеженої сили, схильна до непрогнозованих вчинків і фантастичного вивищення над оточенням. У феміністичному контексті політ пов’язаний також із підважуванням основ владного дискурсу (як аргументує Е. Сіксу у своєму есе “Регіт Медузи”), що яскраво демонструється історією пікарескних пригод Феверс.

В аналізованому романі широким планом показано механізми закріплення за жінкою в патріархальній культурі пасивного статусу означуваного, адже їй традиційно відводиться роль носія значення, а не його творця, об’єкта спостереження, а не носія погляду. Такий підхід корелює з концепцією чоловічого погляду Л. Малві, згідно з якою домінування чоловічого погляду, що “проектуює свої фантазії на жіночу фігуру, яка відповідно до нього набуває форми”, є привласненням і конструюванням Іншої, а це забезпечує контроль і владу над нею. Амбівалентність Феверс, Символу і реальної жінки, робить її образом-оксюмором: аби убезпечити себе від сигніфікативного визначення чоловічим поглядом, вона з власної волі стає об’єктом спостереження, відповідно, самодемонстрація героїні виявляється синонімічною саморепрезентації. Таким чином, гротескне тіло Феверс набуває ознак автономної текстуальності і перетворюється на інтерактивний інструмент впливу на навколишній світ, який “читає” її полісемантичне тіло.

Підрозділ 2.3. “Подорож углиб себе: пошуки тендерної рівноваги в романі Дж. Вінтерсон “Викохуючи вишню”. Одним із найяскравіших зразків феміністичної неоготики 1980-х рр. став

роман Вінтерсон “Викохуючи вишню”, в якому також освоюється тема жіночої монструозності; фантастичні особливості вінтерсонівських героїнь стають для них стимулом і передумовою успішних гендерних трансгресій, а різноматичність простору забезпечує сприятливий клімат для їх самореалізації.

Лейтмотив прихованої дороги, невидимої реальності є ключовим для роману і провокує наративну флюктуацію між реальним та ірреальним, уявним, існуючим на межі сумніву і віри. Провідницею головного героя Джордана у його мандрівці стає Фортуната, яку той шукає і знаходить винятково у просторі власної фантазії. Здатність Фортунати до левітації символізує її звільнення від тягара загальноприйнятих “істин”, існування поза гравітаційним полем різноманітних владних дискурсів. У багатьох аспектах її можна вважати продовженням і поглибленням образу Віланель. Водночас вона стає ближчою героєві, ніж у “Пристрасті”, фактично інтегрована у його свідомість як втілення абстрактного імпульсу, що спонукає Джордана до пошуків невідомого.

Паритетно важливим жіночим образом у романі є велетка Собачниця, котра завдяки своєму надмірному готичному тілу ламає канони жіночої поведінки, демонструє гіперболізований жіночий протест. Попри зовнішню подібність між Собачницею і велдонівською Дияволицею ці образи виявляються антитетичними: обидві героїні володіють потужним де(кон)структивним потенціалом через свою тілесну надмірність, проте Рут віддає перевагу саморедукції, тоді як Собачниця виплескує свій протест назовні, активно реагує на дискримінаційні претензії патріархального суспільства.

Оскільки роман побудовано на міжчасових паралелях, сучасною проекцією Собачниці стає жінка-еколог. Таке перевтілення виявляється логічним, зважаючи на існування кореляційного зв'язку між фемінізмом і екологією як доктринами, спрямованими на захист експлуатованого, пригнобленого, а також беручи до уваги концепцію екофемінізму, за якою екологія, як звільнення природи, виступає аналогом жіночого звільнення.

Здійснення міжчасового перенесення у романі “Викохуючи вишню” викликає паралель із романом В. Вулф “Орландо”, що демонструє еволюцію (андрогінізацію) свідомості Орландо-чоловіка, спричинену гендерною метаморфозою. Натомість Вінтерсон пропонує фантазійне переосмислення процесів соціального формування жінки і чоловіка, гібридизацію гендерних ідентичностей. Однією зі стратегій досягнення цього стає розширення просторових меж екзистенції, підвищення мобільності героїв у внутрішньому, мисленнєвому, і зовнішньому, суспільному, просторах.

У третьому розділі – “Конфігурації жіночого письма: нарративні стратегії в неоготичній жіночій прозі” – розглянуто індивідуальні нарративні особливості та естетичні пріоритети письменниць.

Важливим моментом ревізійної стратегії феміністичних авторів є зорієнтованість на читача-жінку (найбільш очевидна у випадку велдонівської концепції “сестринства”), свідоме намагання сугестіювати їй “гнівні думки” (вербалізацію яких Е. Сіксу висувала як одну із стратегій опанування жінками письма), допомогти формуванню специфічно жіночого читацького досвіду. Спроби укорінення жіночої суб’єктивності, реалізовані британськими письменницями, відзначалися експериментальністю, епатажністю й нерідко породжували гостру критичну реакцію.

Окрім того, функціонування жіночого письма нерідко проблематизується з огляду на низку протиріч між засадами фемінізму й окремими положеннями постмодернізму. З одного боку, їх споріднює критика уніфікуючих метанаративів, здійснення процедур деконструювання, інтерес до маргінального, а з іншого, виявляється суперечність між політичними імплікаціями фемінізму і релятивістською атмосферою гри, властивою постмодернізму; проблематичною є також постструктуралістська концепція смерті суб’єкта, тоді як центральною темою феміністичних текстів є реабілітація жіночої суб’єктивності.

Підрозділ 3.1. “Контroversійний фемінізм Ф. Велдон”. Інвективна домінанта, відчутна у текстах Велдон 1970–1980-х рр., виражає вибуховість (істеричність) жіночого письма, яку обстоювали Е. Сіксу і Л. Ірігарей. Складовими велдонівської конфігурації є також амбівалентність, парадоксальність, імпровізована чи спланована непослідовність, віртуозне використання гумору (від звичайної дотепності до провокативного чорного гумору і поміркованої іронії пізньої Велдон).

Репрезентативним для письма літераторки є особливе структурування тексту, свідоме застосування сугестивних технік (фрагментація тексту, рефрени-слогани, повтори ключових фраз). Засвоєні Велдон принципи створення рекламних текстів суттєво вплинули на формування її стилю й у високій мірі відповідали первісному наміру пропагувати феміністичні ідеї.

Наративне оформлення велдонівських текстів різних періодів віддзеркалює пошуки оптимальної форми репрезентації феміністичних ідей чи навіть прописування феміністичних інтенцій у самому способі викладу. Письменниця нерідко віддає перевагу першоособовій нарації і теперішньому часу задля посилення сугестивності тексту; водночас спостерігається негачія минулого часу, що вміщує негативний жіночий досвід і здатен спричиняти негативну інерцію. Розгортання жіночих внутрішніх монологів у прозі Велдон корелює з реалізацією права жінки говорити як суб’єкт, яке обґрунтовує Р. Брайдотті у зв’язку з редукцією суб’єкта у постструктуралістській концепції Р. Барта. Письменниця віддає перевагу звучанню жіночих

голосів, жіночих історій, уникаючи вести оповідь від імені чоловіка, як це буває в романах Картер чи Вінтерсон.

Романи Велдон вирізняє зануреність у сучасність, що узгоджується з пріоритетним статусом теперішнього часу і баченням письменницею романіста в ролі “репортера свого часу”. Чутливість до актуальних тем поєднується у неї із прописуванням соціологічних аспектів, про що свідчить її незмінне зацікавлення зовнішніми чинниками, котрі формують (чи навіть програмують) життєвий вибір її героїв, аналізуванням причин, що заважають жіночій самореалізації.

Підрозділ 3.2. *“Феміністичний деконструктивізм А. Картер”*. Будучи творцем інтелектуальних феміністичних романів, Картер спрямовує свою полеміку з патріархальною ідеологією на порушення глибинних шарів культурного несвідомого, дослідження того, як сформувалася традиція винесення жіночого дискурсу за дужки історії.

Особливістю картерівського письма стало звернення до сюрреалістичних моделей звільнення від закріплених культурною норм. У провокативній тактиці письменниці впізнаються епатажні витівки сюрреалістів з їхнім “артистичним анархізмом”, пропагуванням бунтівного ставлення до авторитетів та ієрархічних структур. Їй близькі такі сюрреалістичні прийоми і концепції, як конструювання альтернативної надреальності, культ конвульсивної краси, залучення механізмів підсвідомого, сну, марення. Найвиразніше сюрреалістична “заангажованість” Картер виявилася в романі “Пекельні машини бажань доктора Хоффмана”.

Ознайомлення з сюрреалізмом надихнуло авторку не лише на нові мовні експерименти, а й створило додатковий матеріал для деконструктивістських вправлянь, спрямованих проти культу жінки як музи, божества, об’єкта фантазій. Пропонуючи романтичний або перверсивний погляд на жінку, сюрреалісти вибудували власну міфологію жінки, пародіювання якої нескладно помітити у прозі Картер: Альбертина (“Пекельні машини...”) поєднує риси андрогіна і фатальної жінки; Анабель (“Любов”) – це рафінований тип жінки-дитини; в образі Феверс (“Ночі в цирку”) контроверсійно поєднано міфологічні й анімалістичні якості. Основні стратегії критичної протидії експлуатації гендерних міфів, виокремлені американською дослідницею С.Р. Сулейман, включають викривальну пародію, мімікрію та асиміляцію. У текстах Картер можна знайти приклади усіх трьох стратегій, проте її найцікавіші експерименти зазвичай були результатом реалізації стратегії мімікрії щодо патріархального дискурсу. Показовим прикладом цієї стратегії може бути роман “Ночі в цирку”, героїня якого дотепно висміює абсурдні вигадки, на яких засновується її міфологізація. Також провокативним зразком мімікрії можна вважати застосування у художніх текстах порнографічного дискурсу задля викриття політичних імплікацій гендерного

домінування. Цю тактику, зокрема, використано у збірці “Кривава кімната”, героїні якої вдаються до зухвалого лібертинажу і, таким чином, порушують звичний перебіг подій.

Підрозділ 3.3. *“Постмодерністський романтизм Дж. Вінтерсон”*. Базовий принцип, яким керується письмо Вінтерсон – це принцип спіральної (нелінійної) нарації, що скасовує уявлення про односпрямованість, гомогенність часу і віддзеркалює фрагментарність людського життя, щохвилинну синхронізацію різних реальностей. У формальних пошуках письменниці орієнтується як на щоденний досвід, так і на модерністські експерименти з часом і формою (особливо близькою в цьому плані для Вінтерсон була проза В. Вулф). Метафоричність, асоціативність вінтерсонівського письма, які забезпечують опір реалістичній моделі нарації, вказують на парадигматичну спорідненість із хайдеггерівською моделлю поетичного мислення, що нерідко визнається домінантною моделлю постмодерністської свідомості (І. Ільїн).

У своїх текстах Вінтерсон озвучує цінності, які асоціюються з романтичним світоглядом; їй імпонує романтичне ставлення до слова, мистецтва, трактування письменника як обранця, генія (“надпровідника”). Особливу значимість у постмодерністському романтизмі письменниці має категорія піднесеного, яка, з одного боку, означає вектор мистецьких прагнень, а з іншого, корелює з естетикою художньої репрезентації в постмодернізмі. Привабливість для постмодерністського світогляду концепції піднесеного (постійну наявність якої в інтелектуальних процесах відзначав Ж.-Ф. Ліотар, а С. Коннор діагностував новий виток концепції піднесеного в постмодернізмі, зумовлений колапсом метанаративів) пов’язана з імплікаціями незавершеності, невизначеності, інтенціональності в ньому. Корелятом піднесеного в романах Вінтерсон є також образ Граалю, який завдяки своїй сигніфікативній мінливості добре ілюструє згадане поняття.

Для вінтерсонівських героїв знайомство з піднесеним стає відповіддю на їхні естетичні й пізнавальні прагнення і фігурально описується як входження у місто уяви; така мандрівка традиційна для романів Вінтерсон (“Апельсини...”, “Пристрасть”, “Викохуючи вишню”, “Життя на маяку”).

Підрозділ 3.4. *“Місто як текст: освоєння урбаністичного простору як ключ до творення тексту (на основі аналізу романів Дж. Вінтерсон і А. Картер)”*. Конструювання міста як простору міфологізації, розкриття езотеричного підґрунтя міста, виявлене у творах обох письменниць, розглядається в роботі як прояв урбаністичної готики. Для готичної репрезентації міста характерні такі особливості як: дуалістична організація, що забезпечується через антитезу центр/периферія; звернення до архетипу міста-лабіринту й демонізація міського простору (пов’язана з відчуттям дезорієнтації, небезпеки, його здатністю провокувати параноїдальні стани і галюцинації); інтерес до периферійних зон міста; наявність чужинця (адже готична природа міста розкривається саме з погляду Іншого); ентропія міського простору (здатність до різоматичного

розширення, існування паралельних просторових відгалужень і навіть “іншого міста”); відчутна “тілесність” міста, яке функціонує як живий організм, котрий має свій характер і волю; нарешті, гендерне конструювання міста, реалізоване в образі міста-жінки.

Мінливий, енігматичний простір у романах Картер змодельований як місто-фантом, в якому активується оніристична природа сюрреалістичного міста, сповненого міражів (“Пекельні машини бажань доктора Хоффмана”), або як герметичне антропоморфне місто, що опирається інтерпретації іззовні (Санкт-Петербург у романі “Ночі в цирку”). Натомість Вінтерсон у своїх романах “Пристрасть”, “Викохуючи вишню” розвиває модель внутрішнього міста (міста-лабіринту). Мінливість, різноматичність цього міського простору свідчить про його постмодерну природу. Разом з тим, у ньому активуються механізми підсвідомого, що сприяють духовним шуканням героїв, а також відбувається стирання культурно визначених меж, що детермінують їх екзистенцію.

Висновки. Художні експерименти, реалізовані у прозі А. Картер, Ф. Велдон і Дж. Вінтерсон, засвідчили активізацію полеміки жіночої літератури з патріархальним дискурсом. У пошуках нових засобів вираження гендерної проблематики ці письменниці незалежно одна від одної, проте з показовою синхронністю, зверталися до готичної традиції, відкривши в ній багатий потенціал для реалізації своїх критичних намірів. Специфіка залучення сучасними письменницями готичних елементів і структур передбачала суттєву модифікацію й диверсифікацію готичного жанру. Це зумовлювалося тим, що його рецепція відбувалася не лише за умов конвергенції готичного й феміністичного дискурсів, але й у контексті актуальних постмодерних віянь, внаслідок чого сформувалося нове жанрове відгалуження, яке означається в роботі терміном феміністична неоготика. Це явище розглядається як приклад “гібридизації” готики, що є характерною особливістю цього жанрового конструкту. Окрім того, феміністичну неоготику запропоновано розглядати як продовження і поглиблення лінії жіночої готики, що набула особливого розвитку в британській літературі.

Концептуальні зміни у готичному модусі, що демонструють тексти британських письменниць, виявляються у переосмисленні образно-тематичного комплексу, притаманного жанровій моделі готики. Серед архетипних образів, які трансформуються у феміністичному ракурсі, представлені такі типи, як готичний лиходій, героїня, призначена на роль жертви, і монстр. Внаслідок авторської реінтерпретації та переозначування кожен із цих образів набуває нових конотацій і нерідко змінює первісно визначену для нього роль.

Центральним у прозі британських письменниць стає пікарескний тип жінки-бунтівниці, зазвичай наділеної монструозними ознаками. У процесі аналізу вдалося виокремити такі типи жіночих образів (які в деяких випадках синтезуються, взаємонакладаються), як дияволиця,

велетка, жінка з зооморфними ознаками (наприклад, жінка здатна літати чи ходити по воді), андрогін. Особливо цікавим серед них є останній тип, найширше представлений у романістиці Дж. Вінтерсон, адже через андрогінність героїні означається її мінлива гендерна ідентичність. Водночас, проблематизація гендерного дуалізму, закладена в явищі андрогінності, розширює можливості героїні в плані самоартикуляції та самореалізації. Така образна знахідка Вінтерсон виявляється суголосною гібридизованій моделі жіночої ідентичності, описаній Дж. Батлер.

Свобода, яку здобувають героїні завдяки вродженій чи набутій монструозності, також демонструє ідею багатоваріантності соціокультурних ролей, множинності можливостей, відкритих для жінки. Героїні отримують змогу “приміряти” на себе інші – можливі чи омріяні – життя (у низці романів Велдон) або ж потрапляють в особливий екзистенційний вимір, в якому найсміливіші фантазії стають можливими, а життєвий вибір вільнішим і розмаїтішим (в романах Вінтерсон). Водночас, досягнуте героїнями звільнення не завжди може інтерпретуватися однозначно: проблематичним є звернення деяких із них (зокрема, Феверс у романі Картер “Ночі в цирку”, Рут у “Житті і коханні дияволиці” Велдон) до тактик спокуси, перформенсу чи завуальованого саботажу. Хоча таким героїням вдається маніпулювати владним дискурсом на свою користь, вони не завжди здатні подолати залежність від нього, захистити свою самоідентичність.

Спільним знаменником у творчості британських письменниць виявляється провокативна якість та спланована сугестивність письма, які зумовлюються авторським наміром активізувати мисленнєву реакцію читача, заохотити і долучити його до критичної переоцінки стереотипів, закріплених у культурному несвідомому.

Дослідження творчості британських письменниць (передусім, Картер і Велдон) у динамічному аспекті засвідчує пом’якшення радикалізму, відхід від “істеричних” стратегій (наявних, наприклад, у “Житті і коханні дияволиці” Велдон, “Кривавій кімнаті” Картер). У Велдон такий відхід спостерігається лише у пізній творчості, натомість творчість Картер можна умовно поділити на два періоди. Впродовж першого, раннього, у письменниці переважає критична домінанта, що означає суттєву прив’язаність до патріархального дискурсу, пристрасну полеміку з ним; на другому етапі на перший план виходить конструктивна домінанта, тож спостерігається тенденція до прописування позитивних зразків жіночої самоідентифікації, пошуку альтернативних підходів до коригування гендерних диспропорцій.

Попри те, що механізми культурного конструювання гендерних стереотипів продовжують діяти в сучасному культуропросторі, художні експерименти аналізованих письменниць, пік яких припав на 1980-ті рр., сприяли модифікації сучасної гендерної парадигми, а також концептуальному оновленню готичної традиції. Випереджаючи й моделюючи у фантастичному

модусі можливі зміни в сучасному культурному полі, письменниці випробовували нові ідеї щодо саморепрезентації жінки в культурі, запроваджували нові принципи творення гендерної ідентичності, сприяючи формуванню гнучкіших гендерних моделей.

Основні положення дисертації відображені в таких публікаціях автора:

1. Кононенко Т. Естетика релятивізму : Наративні особливості романістики Дженет Вінтерсон / Т. Кононенко // Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”. – Т. 22. – Ч. I. Гуманітарні науки. – К. : КМ Академія, 2003. – С. 7–12. (0,5 др. арк.)

2. Кононенко Т. Місто як текст : освоєння урбаністичного простору як ключ до творення тексту в романах А. Картер і Дж. Вінтерсон / Т. Кононенко // Слово і час. – 2007. – №7. – С. 34–41. (0,7 др. арк.)

3. Кононенко Т. Неоготичні тенденції у прозі Анджели Картер / Т. Кононенко // Мандрівець. – 2007. – № 3 (68). – С. 50–56. (0,7 др. арк.)

Додаткові публікації:

4. Kononenko Tetyana Decolonizing the Women’s Terrain : Feminist Gothic Approach in British Literature by Women (Angela Carter, Fay Weldon, and Jeanette Winterson) / Tetyana Kononenko // Aspects of Postcolonial Literature. – Dept. of English and American Studies. Constantine the Philosopher University in Nitra (Slovakia). – 2006. – P. 48–54. (0,5 др. арк.)

АНОТАЦІЯ

Кононенко Т.П. Особливості репрезентації гендерної тематики в британській жіночій прозі останньої третини ХХ ст. (А.Картер, Ф.Велдон, Дж.Вінтерсон). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.04 – література зарубіжних країн. – Інститут літератури ім. Т.Г.Шевченка НАН України, Київ, 2008.

У дисертації комплексно проаналізовано тенденції критичного перегляду і реінтерпретації різноманітних аспектів гендерної асиметрії у творах сучасних британських письменниць. Простежено зв’язок їхньої прози з явищем жіночої готики, розглянуто особливості модифікації

готичного дискурсу і посилення його деконструктивістського потенціалу у феміністичній літературі. У процесі дослідження художнього матеріалу й есеїстики А.Картер, Ф.Велдон і Дж.Вінтерсон встановлено корелятивні зв'язки між британською літературною пропозицією і (пост)феміністичними концепціями (Е. Сіксу, Ю. Крістевой, Дж. Батлер, Р. Брайдотті), низкою постмодерністських концепцій (Ж.-Ф. Ліотара, Ж. Бодріяра, М. Фуко, С. Жижека). Визначено ключові елементи конфігурації жіночого письма кожної з письменниць (зокрема, адаптація сюрреалістичного досвіду в інтелектуальній прозі А. Картер; епатажна контроверсійність фемінізму Ф. Велдон; практика спіральної нарації і постмодерністський романтизм Дж. Вінтерсон).

На основі аналізу творів, написаних починаючи з 1970-х рр. до кінця ХХ ст., робиться висновок про поступовий відхід аналізованих британських письменниць із позицій радикального фемінізму, переорієнтацію на зняття гендерної полярності, культивування екзистенційної поліваріантності й мінливої гендерної ідентичності.

Ключові слова: реінтерпретація, гендерна асиметрія, жіноча готика, готичний дискурс, фемінізм, гендерна ідентичність.

АННОТАЦІЯ

Кононенко Т.П. Особенности репрезентации гендерной тематики в британской женской прозе последней трети ХХ ст. (А.Картер, Ф.Уэлдон, Дж.Уинтерсон). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.04 – литература зарубежных стран. – Институт литературы им. Т.Г. Шевченко НАН Украины, Киев, 2008.

В диссертации производится комплексный анализ тенденций критического пересмотра и реинтерпретации различных аспектов гендерной асимметрии в произведениях современных британских писательниц. Прослежена связь их прозы с явлением женской готики, рассмотрены особенности модификации готического дискурса и наращивания его деконструктивистского потенциала в феминистической литературе. В ходе исследования художественного материала и эссеистики А. Картер, Ф. Уэлдон и Дж. Уинтерсон установлены коррелятивные связи между британскими литературными разработками и (пост)феминистическими концепциями (Э. Сиксу, Ю. Кристевой, Дж. Батлер, Р. Брайдотти), рядом постмодернистских концепций (Ж.-Ф. Лиотара, Ж. Бодрийера, М. Фуко, С. Жижека). Определены ключевые элементы конфигурации женского

письма каждой писательницы (в частности, адаптация сюрреалистического наследия в интеллектуальной прозе А. Картер; эпатажная контroversийность феминизма Ф. Уэлдон; практика спиральной наррации и постмодернистский романтизм Дж. Уинтерсон).

Исходя из анализа произведений, написанных начиная с 1970-х гг. до конца XX ст., делается вывод о постепенном отходе анализируемых британских писательниц с позиций радикального феминизма, переориентировании на снятие гендерной полярности, культивировании экзистенциальной поливариантности и изменчивой гендерной идентичности.

Ключевые слова: реинтерпретация, гендерная асимметрия, женская готика, готический дискурс, феминизм, гендерная идентичность.

SUMMARY

Kononenko T.P. Representation of Gender Issues in the British Women's Writing of the Last Quarter of the 20th Century (Angela Carter, Fay Weldon, and Jeanette Winterson). – Manuscript.

Thesis for Ph.D. in Philology, specialization 10.01.04 – Foreign Literature. Taras Shevchenko Literature Institute at the Ukrainian National Academy of Sciences, Kyiv, 2008.

The dissertation analyses tendencies of critical revision and reinterpretation of various aspects of gender asymmetry reflected in the writings of contemporary British women writers. In view of existing connection between their prose and literary tradition of female Gothic, research considers the ways of modification of Gothic discourse and methods of strengthening its deconstructive potential applied in the feminist literature.

Channeled through the Gothic mode were ideas of woman's liberation and reforming of gender sphere. Artistic experiments of selected authors frequently introduced fantastic widening of choices for woman's self-fulfillment, daring breaks of a spell of patriarchal past. Attempts of the featured writers to destabilize the patriarchal discourse envisaged provocative transgressions that permeated various levels, including those of cultural norms, corporality, and narration. Central to the plots of many novels comes to be a picaresque type of female rebel endowed with unique features and abilities represented by a she-devil, a giantess, a flying woman or an androgyne. Androgyny of female characters contributes to visualization of the fluid gender identity and at the same time demonstrates the idea of multiplicity of social roles open for women. A pronounced inclination towards fantastic transformation of reality also uncovers coherent intentions of contemporary female Gothic and magic realism. Besides, gothic

discourse at the given stage happens to be interrelated with surrealism (as exemplified in Carter's novels) and science fiction (inscribed in some Weldon's novels) that account for reinforcement of its critical potential.

Study of literary works and essays by Carter, Weldon and Winterson revealed correlations between British literary proposal and (post)feminist ideas (H. Cixous, J. Kristeva, J. Butler, R. Braidotti) as well as some postmodernist ideas (including those of J.-F. Lyotard, J. Baudrillard, M. Foucault, S. Žižek). The thesis also identifies the key elements that constitute individual profile of each woman writer, in particular, adaptation of surrealist experience in Carter's intellectual prose; intentional controversy of Weldon's feminism; practicing of a spiral narrative and postmodern Romanticism of Winterson.

Analysis of the literary works written from 1970s till the end of the 20th century brings to a conclusion about gradual departure of the analyzed British authors from radical feminism and their re-orientation to reversal of gender polarities together with a move towards exploring multiple existential possibilities and fluid gender identity conceptualized in gender studies of the 1990s.

Although revision of cultural construction exemplified in the writings of selected British women writers was to remain an unfinished project, its overall effect and significance was considerable and catalyzed modifications in the gender paradigm.

Key words: reinterpretation, gender asymmetry, female Gothic, Gothic discourse, feminism, gender identity.